

Geologia i megalitisme: recursos petris i organització social fa 5.000 anys

05/2010 - Geologia.

Una recerca interdisciplinària realitzada per investigadors de la UAB i d'altres universitats ha permès determinar de manera precisa la provenença de les lloses, de gran mida i pes, que conformen el sepulcre megalític de Puigseslloses (Folgueroles, Osona). Aquest megàlit, el més gran de la província de Barcelona, va ser construït i utilitzat com recinte funerari durant el III mil·lenni abans de la nostra era. Les dades aconseguides han permès conèixer l'important inversió de treball que s'hi va realitzar en el proveïment i transport de les lloses, esdevenint un exemple singular en el context del megalitisme a Catalunya i a l'Europa Occidental.

Foto del sepulcre megalític de Puigseslloses.

La recerca ha estat realitzada per un grup interdisciplinari integrat per Enric Vicens, M. Rita Estrada, Eudald Maestro, Oriol Oms, del Departament de Geologia de la UAB, Xavier Clop i Miquel Molist del Departament de Prehistòria de la UAB, Mª Eugenia Arribas de la Universidad Complutense de Madrid i David Serrat de la Universitat de Barcelona.

El sepulcre megalític de Puigseslloses (Folgueroles, Osona) és un del més grans i coneguts de Catalunya. Es tracta d'un monument excepcional tant per les seves dimensions com per la seva ubicació, al capdamunt d'un turó testimoni des d'on hi ha un gran domini de tota la Plana de Vic i les zones adjacents, esdevenint per tant un punt de referència visual inevitable en el paisatge d'aquesta zona.

Les dades constructives i les restes arqueològiques recuperades (ossos humans, ceràmica campaniforme, puntes de sageta, indústria lítica tallada sobre sílex, una placa de pissarra, diferents elements d'ornamentació personal) assenyalen que es tracta d'una important construcció del tipus gran galeria, utilitzada amb finalitats funeràries durant el III mil·lenni abans de la nostra era.

Aquest megàlit està format per dues parts principals: la cambra funerària pròpiament dita, que té una forma lleugerament trapezoïdal i que està formada per 4 lloses de gran mida, que depassen els 2 m d'alçada i que tenen entre 2'2 i 4'5 tones de pes; el corredor d'accés a la cambra funerària, també format per 4 lloses, però de mides molt més modestes, de fins a prop d'1 m d'alçada i entre 0'250 i 1'050 tones de pes. En conjunt, el sepulcre megalític té 9'75 m de llargada màxima, 4'5 m d'amplada a la zona de capçalera i de 2'7 m a l'inici del corredor.

Les grans mides de les lloses, particularment les que formen la cambra funerària, l'especial situació topogràfica d'aquesta construcció i el fet de que en els voltants immediats no hi ha materials petris semblants als de les lloses, va portar a plantejar un projecte de recerca geoarqueològica per tal de conèixer de forma rigorosa tant els materials petris utilitzats en la construcció del megàlit de Puigseslloses com la possible àrea de provenença dels mateixos i, per tant, poder valorar aspectes essencials com ara la inversió de treball que s'hi va esmerçar i, en definitiva, de determinades característiques del grup humà que va aixecar i utilitzar aquesta construcció per posar-hi les despulles dels seus difunts.

La caracterització sedimentològica i petrològica de les lloses es basa en una acurada descripció macroscòpica i en la realització de làmines primes (una per cada llosa) i el seu estudi al microscopi petrogràfic, el que ha permès identificar els diferents components de les roques, realitzar el comptatge d'un important nombre de punts i la projecció dels mateixos en diagrames triangulars per tal d'aconseguir la caracterització més precisa possible.

L'estudi de caracterització ens ha portat a identificar tres tipus de materials petris diferents: les quatre lloses de la cambra corresponen a un gres de gra molt groller mentre que les quatre lloses del corredor són de tres tipus litològics diferents: gres de gra molt groller, gres de gra molt fi i calcària.

L'anàlisi sedimentològic i petrològic dels materials que afloren a la Plana de Vic i a les zones limítrofes, s'ha realitzat combinant prospeccions a peu, recollida de mostres i el seu estudi mitjançant tècniques petrogràfiques i l'anàlisi de la fotografia aèria de la zona d'estudi. Amb la informació aconseguida s'han identificat les tres àrees-font possibles d'origen d'aquests materials petris, que pertanyen a les unitats: nivell intermedi de les Margues de Banyoles i nivell inferior i superior dels Gresos de Folgueroles.

Posteriorment, i per determinar les possibles àrees d'aprovisionament, s'ha creuat aquests resultats amb els obtinguts en estudiar la sèrie de factors (estructurals, geomorfològics i estratigràfics/sedimentològics) que varen afavorir la separació i/o despreniment de materials potencialment aptes per ser aprofitats, evitant la feina d'haver de separar prèviament els blocs de l'àrea font.

A partir d'aquestes àrees i tenint en compte la topografia existent s'han plantejat diferents hipòtesis sobre les rutes més adients per les que es van poder transportar cadascun dels tipus litològics identificats fins el punt de construcció del sepulcre megalític.

L'estudi revela que les lloses de la cambra, més grans i més pesades, provenen d'una àrea font més llunyana situada entre 2,6 a 3,9 km de distància del megàlit. Per contra, les lloses del corredor, de menors dimensions i pes, procedeixen de tres àrees-font diferents, la més propera de les quals es troba a 1 km de distància de la construcció.

En definitiva, l'estudi geoarqueològic que hem realitzat ha posat de manifest l'important inversió de treball que un grup humà va fer fa uns 5.000 anys a la Plana de Vic per tal d'erigir una construcció d'ús funerari en un indret precís, desitjat fins el punt de justificar tota la feina de localitzar, aconseguir i transportar les lloses emprades tant per fer la cambra com el corredor. Es posa de manifest, així, que va ser un grup humà altament organitzat, capaç de planificar i dur a terme la tasca plantejada, i per tant de mobilitzar la força humana necessària i la resta d'elements materials necessaris per a la mateixa.

L'estudi de Puigseslloses posa de manifest la capacitat de realitzar construccions d'una certa envergadura per part dels grups humans que van viure durant el III mil·lenni Abans de la Nostra Era, i per tant permeten plantejar un ampli nombre de qüestions sobre la seva organització social. Tenim d'altres exemples, no gaire nombrosos però, en altres zones d'Europa, tot i que és la primera vegada que l'estudi de les estratègies d'aprovisionament de matèria primera per a la construcció de megàlits permet constatar-ho també en aquesta zona de la Península Ibèrica.

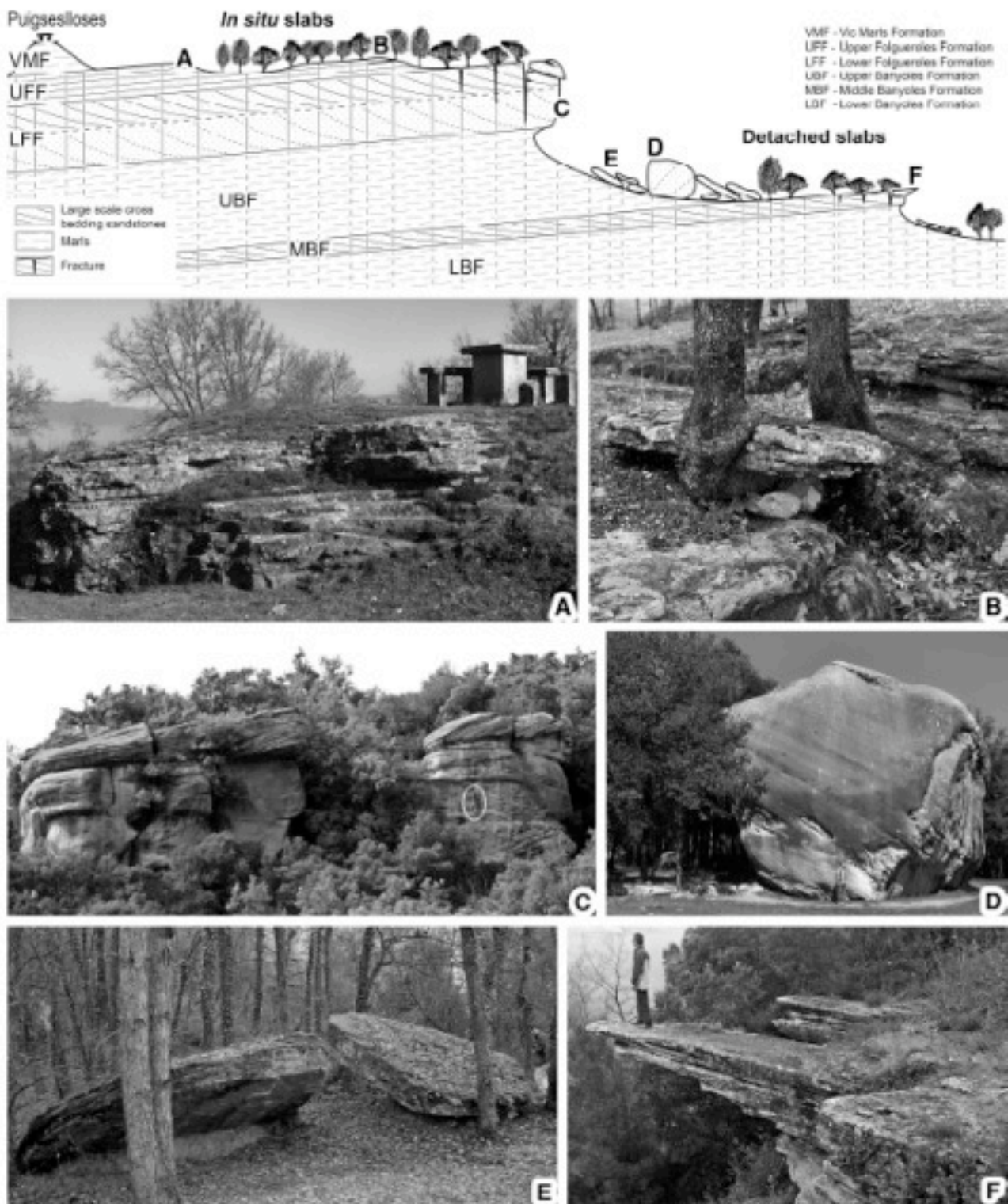

Figura. Perfil idealitzat sense escala amb la situació dels blocs in situ i despresos. Fotografies de camp on es mostren: a) estrats horitzontals de la unitat superior del Gresos de Folgueroles (en el gràfic: UFF) b) Exemple de l'activitat de les arrels afavorint el despreniment de blocs a la unitat superior del Gresos de Folgueroles (UFF) c) Unitat inferior dels Gresos de Folgueroles (en el gràfic: LFF) mostrant una estratificació obliqua a gran escala. Cal notar les fractures verticals posades de manifest per la existència de la vegetació. (en el cercle: un escalador) d) Bloc equidimensional de grans dimensions després de la Unitat Inferior dels Gresos de Folgueroles (LFF) e) Blocs tabulars despresos (lloses) a partir de la estratificació obliqua planar que presenta la unitat inferior dels Gresos de Folgueroles (LFF) f) Límit entre el nivell inferior i intermedi de les Margues de Banyoles (aquest darrer indicat com MBF) mostrant l'erosió diferencial que pot afavorir el despreniment de blocs.

Rita Estrada

Departament de Geologia

"Characterization and Provenance of the Slabs of the Puigseslloses Megalith, Barcelona, Spain". Vicens, Enric; Arribas, M. Eugenia; Clop, Xavier; Estrada, M. Rita; Maestro, Eudald; Oms, Oriol; Serrat, David; Molist, Miquel. GEOARCHAEOLOGY-AN INTERNATIONAL JOURNAL, 25 (2): 195-219 MAR-APR 2010.